

Николай КОВАЧЕВ (Велико Търново)

КЮСТЕНДИЛСКИ КРАЕВЕД И ОНОМАСТ
ИВАН ВАСИЛЕВ УМЛЕНСКИ
(22. 12. 1917 – 11. 01. 1992)

Културно-просветен деец, общественик, краевед и ономаст, Иван Василев Умленски е роден на 22 декември 1917 г. в Кюстендил; родът на дядо му е от Вардарско, Македония, а баща му активно участва в македонското революционно-освободително движение. Иван завършва гимназиално образование в родния си град (1936 г.) и продължава следването си по славянска филология в Софийския университет. След дипломирането си се посвещава на просветната дейност в Асеновград, Ксанти (Беломорска Тракия), с. Летница (Ловешко) и Велес (Македония). От 1944 до 1946 г. е във Великотърновския учителски институт и в Кюстендил. Назначен е лектор по български език в Загребския университет, но войната му попречва да заеме длъжността. През 1978 г. излиза в пенсия и до смъртта си се отдава на обществена дейност в родния си град.

Закърмен е българистиката още от студентските си години, той не престава да се вълнува от нейните проблеми и да прави приноси в областта на диалектологията, фолклора и ономастиката на родния си Кюстендилски край; автор е на първия учебник по детска литература (1950), пише редица статии по методика на преподаването.

Още като студент при проф. Ст. Стойков в разработва дипломна работа върху бита и говора на с. Багреници, Кюстендилско.¹ По-късно под негово ръководство разработва монография *Кюстендилският говор*² и като отделно допълнение – *Речник на говорите в Кюстендилско*³, съдържащ 7400 речникови единици. Институтът за фолклор приема за печат при БАН труда му *2000 гатанки от Кюстендилско*⁴ (1971). Рецензентката Ст. Стойкова отбелязва: "Това е най-големият у нас регионален сборник с гатанки и вече едва ли ще можем да съберем такова богатство от гатанки".

Широките научноизследователски интереси на Умленски към родния му край се пренасят и към неговата топонимия и антропонимия. В местния печат се появяват редица ономастични статии, предимно във вестник "Звезда". Първата му статия е посветена на *Личните и фамилни имена в Кюстендил* (З в е з д а, 19 март 1966, преизд. 10 ноемв. 1981).

Във връзка със засилящата се тенденция в Кюстендилско да се дават чужди лични имена, Умленски върху широка фактическа осведоменост разработва и публикува в местния печат няколко навременни статии като:

Вредна тенденция при именуването на децата (З в е з д а, XI, № 45, 17 апр. 1969). Въз основа на проверени няколко хиляди лични имена по дневници на ученици от основните училища, в регистрите за раждане на общинските съвети, той достига до убедителния извод, че е налице "вредна, антибългарска тенденция при избор на лични имена – изоставяне на родното и влечение по чуждестранното, особено западното, което се счита модно". Дори отделни родители в тази насока достигат до непреклонност пред съветите на служители по гражданското състояние. Един такъв родител, решил да именува дъщеря си *Адела*, заявява: "Детето е мое и ще му сложа такава име, каквото искам!".

В друга статия *Да избираме хубави български имена за нашите деца* (З в е з д а, XI, № 67, 12 юни 1969), въз основа на 8400 лични имена, Умленски показва на младите родители, читатели на вестника, редица утвърдени хубави народни български имена в Кюстендилския край.

В тази насока родолюбивият изследвач и популяризатор-антропонимист разработва отделна брошурка-именник под заглавие *За най-хубавото име* (ГНС, Кюстендил, 1971, 48 стр.), предназначена в помощ на младите семейства при избор на имената за децата им.⁵

Във връзка със събирането и обработването на топонимията в Кюстендилско, Умленски възстановява по местните имена включените в тях лични и родови имена и представя статията си *Към въпроса за възстановяване на изгубеното богатство от български и родови имена* (по *Местни имена в Кюстендилско*) (Б ъ л г. език, 38, 1988, № 3, 211–214).

В обсега на нашата топонимия, авторът също ни представя няколко популярни статии:

1. *За имената на някои села в Кюстендилски окръг* (З в е з д а, XII, № 5, 13 ян. 1970), където обръща внимание върху неправилно възприети като официални, неотговарящи на местните говорни форми имена (*Вълково* вм. *Вуково*; *Червен дол* вм. *Цървен дол*; *Червянино* вм. *Цървенино*; *Голяма Фуча* вм. *Голема Фуча*).

2. *Петте имена на древния град: Пауталия – Велбъжд – Коласия – Баня – Кюстендил* (Звезда, № 128, 30 ноемв. 1980).

3. *За имената на селата в Кюстендилско* (Звезда, № 95, 13 авг. 1981). Засяга бегло, накратко етимологията на над 100 селища.

4. *За имената на десет Кюстендилски села* (Звезда, № 123, 21 окт. 1982). Популяризира се произхода на селищните имена: *Кортен, Скриняно, Стенско, Трекляно, Кършалево, Гращица, Ваксево, Злогош, Преколница и Слокощица*.

5. *За произхода на имената на нашите села* (Драговищица, II, № 28, 3 юли и № 29, 27 юли 1984 г.). В две поредни статии посочва научния произход на редица селищни имена, поради неясност породили тълкуване по народна етимология – легенди и предания.

В тази насока Умленски, като малцина наши краеведи и ономасти, отпечатва отделна брошура-студия *За имената на селата в Кюстендилско и на Кюстендил* (Кюстендил, 1985, 60 стр.)⁶. Студията съдържа две части: I. Общи начини за образуване на селищни имена, където се представят етимологичните тълкувания на 1/2 имена. Изследването ще подпомогне съставянето на бъдещия *Историко-етимологичен речник на селищните имена в България*.

Трайното място на ономаста Иван Василев Умленски в нашата ономастична литература след смъртта му остава с капиталния му монографичен труд (в сътрудничество със ст. н. с. Георги Ковачев – агроном) *МЕСТНИТЕ ИМЕНА В КЮСТЕНДИЛСКО*, където са съхранени и подложени на всеотраслна обработка около 28 000 топонима в обем 1229 машинописни страници. Трудът е рецензиран, обсъден в Секция за ономастика при Института за български език и приет за печат. Въз основа на местните имена, Умленски изважда редките диалектни думи, легнали в редица имена и ги представя в студията *Диалектната лексика по местните имена от Кюстендилско* (85 машинописни стр.). В рецензия ст. н. с. Драгомир Лалчев посочва особеностите в приносния характер на студията: “Чрез настоящия труд е поставено за пръв път начало на едно важно и перспективно начинание — допълване и обогатяване на старобългарското словно богатство, както и възстановяването на изчезнала лексика чрез събиране и научно интерпретиране на топонимичен материал от една средно голяма географска територия — Кюстендилския край”.⁷

Монографията на Иван Умленски е едно от първите наши изследвания, посветена на проучване топонимията в един окръг, а не само в една околия. От нашите специалисти-ономасти тя получава висока оценка. Според един от рецензентите ѝ — ст. н. с. Георги Христов,

“Трудът е нов изключителен ценен принос в изследването на българската топонимия”, а според проф. д-р Йордан Заимов “този огромен материал е ценен принос към българската и славянската ономастика”. Сътрудничеството между двамата автори (ст. н. с. агроном Г. Ковачев) личи на всяка страница. “Работата заслужава висока оценка, тъй като отговаря на изискванията на този вид работа”.⁸

---

¹ У м л е н с к и, Иван. Български учители. — Б ъ л г. език и литер., 1990, № 1.

² Трудове на българската диалектология. БАН, ИБЕ, 1965, № 1, 282 с.

³ В обем на 526 машинописни страници.

⁴ В обем на 360 машинописни страници.

⁵ Н и к о л о в, Милети. За най-хубавото име. — З в е з д а, № 14, 5 февр. 1972.

⁶ Издание на Дирекция “Окръжен народен архив” – Кюстендил.

⁷ У м л е н с к и, Иван. Как беше създадено най-голямото топонимично изследване у нас “Местните имена в Кюстендилско” (1984, 1229 с., 28 000 имена). — В: С ъ с т о я н и е и проблеми на бълг. ономастика. Т. I. В. Търново. 1990, 55–56.

⁸ В ъ л к о в, Петър. Принос в родната топонимика. — З в е з д а (Кюстендил), 28, № 17, 11 февр. 1986 г.